

GƏNCƏ LÖVHƏLƏRİ VƏ ƏSGƏRLİK

Hamlet İ saxanlı

Bu yaxınlarda (2022-ci il fevral ayının 26-da) yaşadığım yerdə deyil, başqa yerdə olduğu üçün uzun müddət görmədiyim, təmasda olmadığım, unuduğum köhnə kağızlarıma baxmaq fikrinə düşdüm. Mənə yazılan və mənim yazdığım bəzi məktublara rast gəldim, onları maraqla oxudum, oxuduqca ötən günlərin nisgili məni kövrəltdi, köksümü ötürdüm, xəyallara daldım. Kağızlarım arasında “Kirovabad lövhələri və əsgərlik həyatı” adı verdim 3 əlyazma dəftər gördüm. 1969-cu ilin yayında o zaman Kirovabad adı daşıyan Gəncə şəhərində iki aylıq hərbi təlimdə olmuşam. Universitetdə hərbi dərslər keçirdik və 4-cü tədris ilini tamamlayanda qayda üzrə xüsusi hərbi təlim keçib, sonda imtahan verib kiçik leytenant hərbi rütbəsi almaq nəzərdə tutulurdu. Bu hərbi təlimi Gəncə şəhərində keçdik. O günlərə aid bəzi epizodlar yadımda qalmışdı. Lakin, həmin günlər gündəlik yazdığımı, baş verənləri yazılı qeyd və şərh etdiyimi unutmuşdum. Bu saralmış, köhnəlib əldən düşmüş, vərəqləri incəlib-üzülmüş və qopmaqda olan dəftərləri ehtiyatla vərəqlədim, böyük maraqla və həyəcanla oxumağa başladım.

Böyük həyat təcrübəsi olmayan 21 yaşlı o riyaziyyatçı tələbə gəncin heç bir xüsusi məqsəd güdmədiyini sadəcə qələm təcrübəsinin mənə, o gəncin bugünkü davamçısı və artıq xeyli həyat təcrübəsinə malik olan şəxsə xüsusi maraqla doğurması təbiidir; o qələmin söylədikləri həyatımın kiçik də olsa, olduqca şəxsi və eyni zamanda ictimai bir qismini təsvir edir. O gəncin kövrək həyat fəlsəfəsini onun yaşadığı dövrü, yetişdiyi mühiti və əlbəttə onun yaşını nəzərdə tutmaqla duymaq, anlamaq lazımdır.

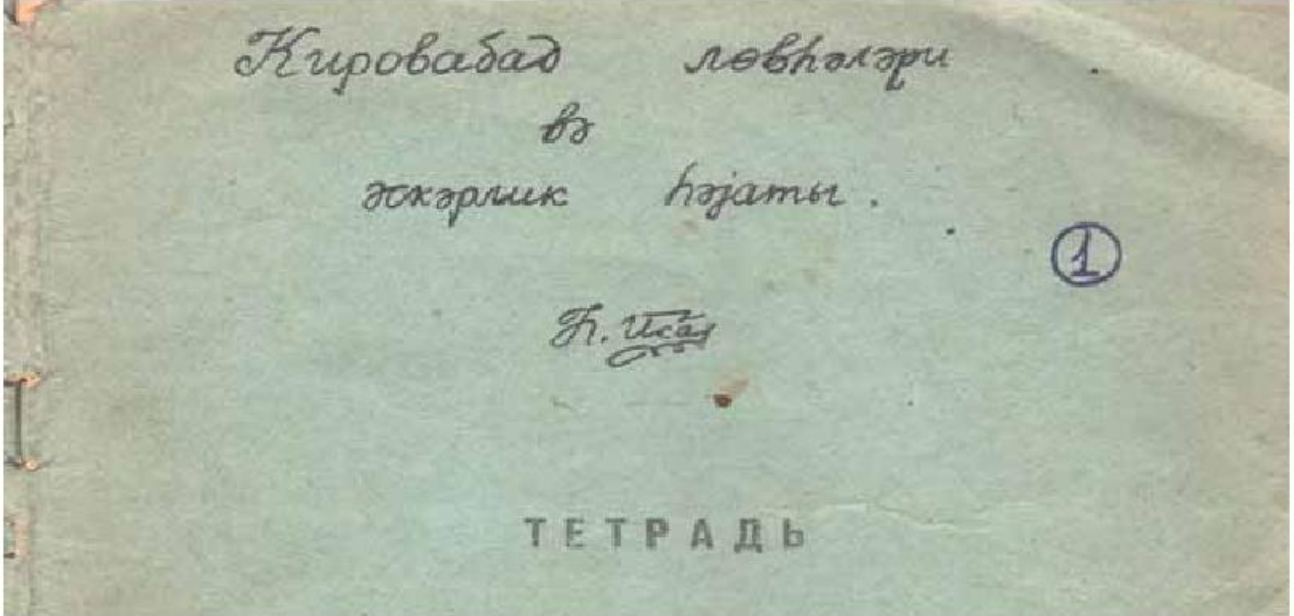
Kiril əlifbasında yazılmış bu mətni olduğu kimi latın əsaslı əlifbaya çevirmək qərarına gəldim. “Gəncə lövhələri”ni, o dövrü anlamaq baxımından müəyyən maraqla doğuracağı fikri ilə, oxuculara təqdim etmək istədim. Əhəmiyyətli sənəd xarakteri daşmadığı üçün kirildə yazılmış əlyazmanı ayrıca dərc etməyə ehtiyac duymadım. Maraqla üçün hərdən orijinal mətndən kiçik haşiyələr verməklə kifayətləndim.

Gəncədə əsgərlik həyatı yaşamış və bu barədə yazmış o gəncin özünə inamını və özünü tənqidini, sevgi, sevinc və kədərini, qətiyyətini və eyni zamanda şübhələrini ifadə edən, bir qismi indi sadələşmiş görünən fikirlərini olduğu kimi, yazıldığı kimi saxladım – o gənci və o dövrü daha yaxşı tanımaq naminə. Bu xatirələri qələmə alan gənc ağılına gətirməzdi ki, onlar nə vaxtsa dərc olunabilir. O, özü üçün yazmışdı – sadəcə dildə, birnəfəsə, yazdığı bir sözü və ifadəni belə düzəltməyə, dəyişdirməyə cəhd etmədən.

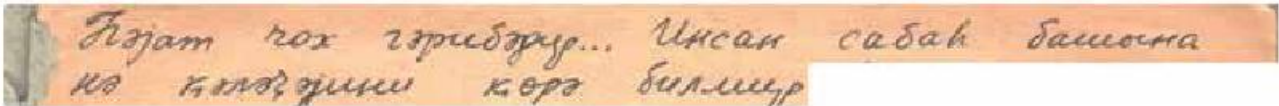
Mətnə tez-tez, birdən-birə rus dilinə keçmələr baş verir və rusca ifadələrə rast gəlinir. Onlar, görünür ki, hərbi terminləri, şeirləri, məktubları və elmi anlayışları tərcümə etməmək üçün

işlənmiş və ya sadəcə, gəncin rus dili öyrənmək, rus dilində də yazmaq istəyindən doğmuşdur. Bu hissələri, müəyyən istisnalarla, Azərbaycan türkcəsinə çevirdim. Mətnə indi xatırlamadığım və ya yaxşı anlaya bilmədiyim bəzi işarə və jarqonlara rast gəlinir (zarafət deyil, 52 il yarımdan artıq vaxt keçib!). Orijinal mətnlə cüzi fərqləri ayrıca yazdığım qeydlərdə göstərməyə çalışacam. Bu qeydlər, ümid edirəm ki, həm də mətnin tam anlaşılmasına kömək edəcək.

(1-ci dəftər)

Həyat çox qəribədir... İnsan sabah başına nə gələcəyini görə bilmir, amma, o, nəinki təkcə sabahı düşünür, o hətta lap uzaqları, illərlə sonranı xəyal edir, gələcək haqqında xəyallara dalır, xəyallar arzulara dönür, arzular qanad açır, onu gələcəyə aparır.

İnsan arzusunun həddi-hüdudu yoxdur. Qadir olmadığım şeylər haqqında xəyala dalmaq nə deməkdir? Bəlkə bu, insanın gerçək həyatdan aralanmaq istəyi ilə əlaqəlidir? Bu, insanın zəifliyidirmi? Bu romantikadır. Romantika gözəl deyilmə? Ya bəlkə romantikasız həyat, yəni, gerçək həyat daha xoşdur və ya gözəldir və ya lazımlıdır, faydalıdır?

Yəqin ki, dünyada yalnız gerçək həyatı düşünən, hər addımda yalnız fayda axtaran insanlar az deyil. Qoy onlar necə istəyirlər elə yaşasınlar. Ümumiyyətlə, hər kəsin öz yolu var, hərə öz yolunu seçir, buna azadlıq deyilir. Bəs mən? Xəyal dünyası mənim gerçək dünyamla yanaşıdır; romantika mənim həyatımın canıdır, qanıdır. Romantika həyatımın bəzəyi, özəyi, gözəlliyidir.

İnsan həyatını uzun bir yola bənzətmək olar və ya "insan yaşadığıca uzun bir yol qət edir" demək mümkündür. Uzun deyəndə asta-asta addımlayan insanın illərlə qət etdiyi, yorulduğu, sevinc və kədər dolu həyat yolunu nəzərdə tuturam. Hər an dəyişən, anlaşılmaz cürbəcürlüyə malik bu yol gah enir, gah qalxır, gah daralır, çığır olur, gah enlənir, geniş prospektə çevrilir. Qət edilən

bu yol həm gəl-gəl deyir, çağırır, həm də çaşdırır, gah torpaqlı, palçıqlı, daş-kəsəkli, qarlı-buzlu, sürüşkəndir, gah da hamar, asfalt döşənmiş yoldur. Bu yolda uzağı görmək olmur, onun saysız eniş-yoxuşu, döngələri var.

Zəif, iradəsiz yolçu çətin (daş-kəsəkli, qarlı-buzlu, eniş-yoxuşlu) yola düşəndə tez yorulur, əldən düşür, özünü pis hiss edir. Mətin, iradəli yolçu isə ağır, narahat yolda da özünü itirmir, inamla, çətinlikləri dəf edə-edə yoluna davam edir, məqsədinə çatmaq üçün hər əziyyətdə qatlaşır. Məqsədinə çatmaq arzusu möhkəm olduqca, bu arzunu xəyalda yaşatdıqca onun dizlərinə qüvvət, gözlərinə işıq gəlir.

*Мәqsədinə çatmaq arzusu
бу möhkəm olduqca, бу arzуну xəyalda yaşa-
dıqca onun dizlərinə qüvvət, gözlərinə işıq
gəlir.*

Xəyal insanın ən ali keyfiyyətidir. S. Vurğun gözəl demişdir: "Xəyal şirin nemətidir bu acı kainatın".

Xəyal insanın ən ali keyfiyyətidir.

Budur, mən Gəncə şəhərindəyəm. Bura dincəlmək, istirahət etmək üçün gəlməmişəm. Biz, Azərbaycan Dövlət Universitetinin 4-cü il tələbələri (ya 5-ci il?!) burada hərbi xidmətdəyik. Kursantların, gələcək ehtiyatda olan zabitlərin, fərqli yaşda və fərqli xarakterə malik insanların iki aylıq toplanmışdıyıq. Bizim balaca - Hamlet də onların arasındadır! Yazıq Hamlet!

*Среди них и
наш мальчик - Гамлет! Газит Рашид!*

Qeyd. Sonuncu abzas (sətirbaşı) rusca yazılmışdır ("Yazıq Hamlet" istisna olmaqla).

Qeyd. Gələcəyə can atan gənc mütərizədə yazdığı "ya 5-ci il?!" ifadəsi ilə 4-cü tədris ilinin tamamlandığına, qarşıda tezliklə sonuncu 5-ci ilin başlanacağına işarə vurur.

***

30 iyun. Artıq imtahanlar geridə qalmışdır. Ancaq qarşıda yenə də istirahətsiz günlər durur. Axşam İlyas, Fəxrəddin və Nailə məni Gəncəyə yola saldılar. Nailənin qayğıkeşliyi məni çox mütəəssir etdi. Vağzalda Göyüş müəllimlə rastlaşdıq. Qatarın yola düşməsilə bərabər mənim kefin də harayasa yola düşdü və xəyallar, xəyallar...

*М.ин газиткешилиги
мәни çox мутәәссир етди.*

*Татардан јола душимизге бәра-
дәр мәним кефин дә һарајаса јола душду
вә хәјаллар... хәјаллар...*

Qeyd. İlyas Qardabani'dən gəlmiş tələbə yoldaşım idi, Nailə yaşayan həyətdə İlyas və mən

mənzil kirayələmişdik. Fəxrəddin əmioğlumdur, coğrafiyaçı-torpaqşünas alim Göyüş müəllim isə nənəm Zeynəbin qardaşı oğlu idi.

Səhər (1 iyul) Gəncəyə çatdıq. Bizi hamama apardılar və oradan çıxanda hərbi paltar geyindirildilər. Adama bir təhər görünür, qəribə gəlir – hamu bir formadadır – inkubatorlardan çıxmış cücələr kimi. Başımızın qırılması, saçımızın yoxa çıxması isə başqa bir aləm oldu. Güzgüyə baxıram və gözümə inanmıram. Saç necə də gözəl şeymiş... Görəsən, saçımı bir də nə vaxt daraya biləcəm? Sentyabra kimi bir az saç əmələ gələydi...

*Күзгүгө бахарам өз
коңузуну инанмарам. Саң негә дә коңуз шей-
...мм...*

Əgər qızlar öz saçlarını oğlanlar qədər sevsəydilər qiyamət olardı. Heyif ki, qızlar hələ bu “inkışaf dərəcəsi”nə çatmamışlar.

Sonra bizi kazarmaya gətirdilər. Axşam yeməyi, kazarmada ilk yemək. Bəh-bəh! Yeməyə nə demək?! Ət nə ət, heç bir şey – saman. Əgər həmişə belə yemək versələr, yeməyimiz belə olsa, belə ağır çəkmələri (sapoqları) sürüyə bilmək müşkül olacaq.

Эт, не эт! Нет бур шей, saman....

Artıq bir neçə gündür ki, kazarmadayıq. Yemək bir balaca düzəlib, ancaq çox az... Ən yaxşısı budur ki, səhər və axşam yeməkləri zamanı çay da verirlər. Deməli, yaşayırıq. Heyif ki, mürəbbəli çay vermirlər.

Qeyd. Orijinalda yarı rusca – “Deməli, живем” yazılıb.

*Эн яхшысы бунур ки, сәһәр вә ахшам
йемәкләри заман чәй дә берирләр.
Демәли, живем! Нейиф ки, мурәббәли
чәй бермирләр.*

Sıra təlimi ən çətin hərbi fənddir. Sadə sıra fəndləri: “sağa dön”, “sola dön”, “geriyə dön”, “farağat”, “düzlən” və s. canımızı boğazımıza yığblar. Digər fənlər əsasən əvvəl bildiklərimizdir: taktika, partiya-siyasət işi,..., yeni heç nə vermirlər. Necə deyirlər: “köhnə hamam, köhnə tas”.

Qeyd. Bu sonuncu abzas (sətirbaşı) “canımızı boğazımıza yığblar” və “köhnə hamam, köhnə tas” ifadələri istisna olmaqla orijinalda rusca yazılıb.

*никого нового не дают. Как говорят:
Кöhnә һамам. Кöhnә тас”.*

***

Nailəyə hirsələnmişəm. Əslində, çox nahaq yerə acığım tutub, amma acıq məndən asılı deyil ki. Nə üçün o mənə “ayın 5-nə kimi məktub yazma” dedi? Çünki ayın 5-nə kimi Bakıda olacaq, sonra Qubaya gedəcək və onda Bakıdakı ünvana yazdığım məktubu almaz, çünki məktub Nailə Qubaya gələndən sonra çata bilər. Bəs o, nə üçün ayın 5-nə kimi Bakıda olacaq? Necə yəni “nə üçün?”, işi var ona görə.

Нез
 јәни нә үчүн, шиме бар, она көрә.

Düzü, mənə də qınamaq olmur, çox darıxıram, birdən-birə şəraitin belə dəyişməsi adama çox təsir edir.

Бурдан – бурә шдралетин белә
 дэшимнәси адана роз тә'сир едир.

Rotamızın komandiri ermənidir – kapitan Xaçaturyan (Tanyanın “qohumu”), rotanın starşinası (yüzbaşı?) isə gürcüdür – kiçik serjant Kakuberiya. Məncə, rota komandiri yaxşı adamdır, elə starşına da pis deyil.

Qeyd. Bu sonuncu abzas (sətirbaşı) orijinalda rusca yazılıb.

Qeyd. Tanyanın “qohumu” ifadəsi nə deməkdir? Bakıda yaşadığım həyətdə Tanya adlı qız vardı (Nailənin rəfiqəsi), şən qız idi, onunla zarafat edərdik. Tanyanın atası və ya atalıqı, deyəsən, erməni idi. Bəlkə zarafatla bunu nəzərdə tutmuşdum?!

Командир роты у нас армянин – капитан Хагатурян („родственников – таны), а старшина роты грузин – мл. сержант Какуберия.

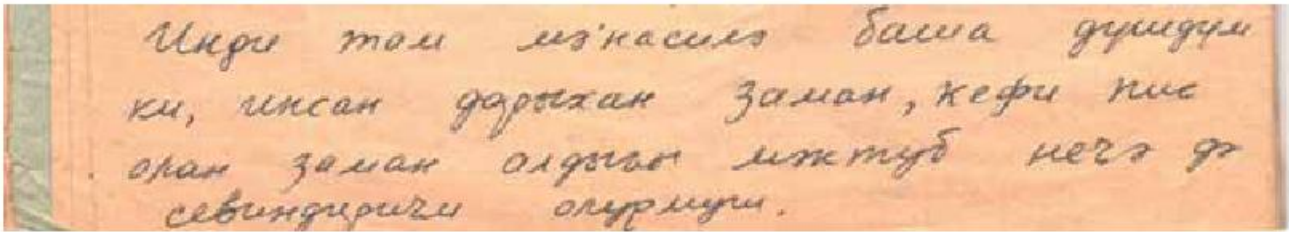
Atam mənə görmək, halımı bilmək üçün Gəncəyə gəldi. O, özü üçillik maraqlı əsgərlik həyatı keçirmişdi. Atam kapitanla tanış oldu, bir yerdə olmaq üçün axşam saat 7-yə kimi mənə icazə aldı. Musa əminlə getdik.

Qeyd. Atamın əmiuşaqlarından biri – Musa Bayramov uzun müddət Gəncədə yaşamış, Daşkəsəndə mühasib vəzifəsində çalışmışdı. Onun böyük oğlu Mustafa mənim yaşıdım idi, Mustafa və onun kiçik qardaşı Ənvərlə tay-tuş kimi tanış və dost idik. Digər iki qardaş – Qurban və Faiq daha kiçik idilər.

Əsgər paltarımı dəyişmək lazım gəldi. Mustafa Gürcüstana getmişdi, Musa əminin paltarlarından seçməli olduq. Geyindim və... gülünc görkəm aldım, ot biçən ermənilərə (dağ adamlarına) oxşayırdım. Axşam atam kapitanla görüşüb və onunla, mənim xəbərim olmadan, əsgərliyimin bir hissəsini evdə keçirmə imkanı barədə söhbət edibmiş, məlum olub ki, bu çox çətin məsələdir. Mən artıq əsgərlik həyatına öyrəşmişəm, əsgərliyin bəzi cəhətləri xoşuma gəlməyə başlayıb. Beləliklə, tamamilə burada qalası oldum, əsgərliyim davam etdi.

***

İyulun 4-də, axşam Nailəyə məktub yazdım – ayın 5-ni gözləmədim. Qəribədir, adam məktub yazmaq üçün darıxarmış. Lakin, məktubu yazıb göndərdikdən sonra başa düşdüm ki, məktub yazmaq üçün deyil, məktub almaq üçün darıxıram. Gözüm yoldadır, kiminsə gəlməsini deyil, məktubun intizarını çəkirəm. İndi tam mənasilə başa düşdüm ki, insan darıxan zaman, kefi pis olan zaman aldığı məktub necə də sevindirici olurmuş...

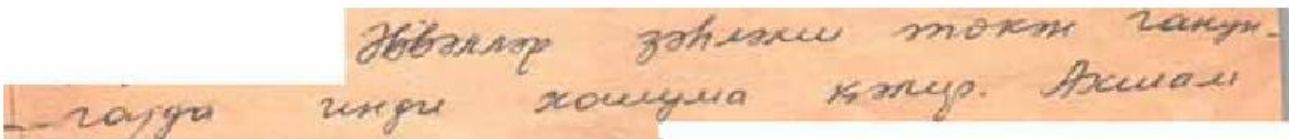
İyulun 6-da bizi bir günlüyə azad etdilər, öz başımıza buraxdılar və biz bütün günü şəhərdə gəzdik. Belə günlər olmasa, halımız necə olardı? Allah bilir. Bu gün foto şəkil çəkdirdim.

Qeyd. Bu sonuncu abzas (sətirbaşı) orijinalda rusca yazılıb.

İyulun 8-də Fəxrəddinə məktub yazmışam, hesablamalarıma görə 13 və ya 14-də Nailədən, 16-da Fəxrəddindən cavab məktubu almalıyam. Hesabım düz çıxmasa, deməli yaxşı hesabdar deyiləm...

Boş vaxtlarımı M.A. Евграфов – "Аналитические функции" və Наймарк – "Дифференциальные операторы" kitablarını, əlimə keçən bədii əsərləri, "Ulduz" jurnallarını və təzə qəzetləri oxumaqla, eləcə də futbol oynamaqla keçirirəm. Əsgərlik həyatı haqqında fikrimi yavaş-yavaş dəyişdirirəm. Əvvəllər zəhləmi tökən qanun-qayda indi xoşuma gəlir. Axşam saat 10-da yatıb səhər saat 6-da durmaq (normal yuxu və tez qalxmaq), keyfiyyətsiz də olsa, ciddi rejimlə, vaxtli-vaxtında yemək pis iş deyil. Hərçənd ki, axşam yatmaq vaxtını pozmaq da xoşumuza gəlir. İnsan qərribə məxluqdur... Hiss edirəm ki, əsgərlik həyatının mənə çox xeyri dəyəcək, məsələn, həmişə tez yatıb tez durmağa çalışacam; bu, mənim çatışmayan cəhətlərimdəndir.

Qeyd. Təəssüf ki, bu ümidim özünü doğrultmadı. Gecələr oxuyub-yazmaq və yatağa çox gec getmək adətim ömrüm boyu davam etdi.

Məncə, əsgərlik həyatının ən böyük xeyri insanları, oturub-durduğum adamları yaxşı tanımağım oldu: adi həyatda, məsələn, ali məktəbdə görə bilmədiyim cəhətləri burada müşahidə etdim. İnsanların iç üzünü üzə çıxırdı. Gözümdə alçalanlar, gözümdə yüksəyə qalxanlar oldu. Necə də acgöz insanlar varmış; çörəyin üstünə cumur, daha tez və daha çox pay almağa çalışır, dava salır, pis sözlər işlədir, nə bilim nə oyun açırlar. İ.İ. necə də murdar adammış, özü də Qubalı (hayıf), eləcə də S. və s.

***

Məktub alma vaxtı gəlib çatdı, amma cavab almamışam. Çox qərribədir. Bəlkə də qərribə - zad deyil, əksinə, çox təbiidir. Nailə haqqında çox fikirləşirəm, ciddi fikirləşməyə dəyər. Onsuz da, özümdən asılı olmadan, bütün fikrim Nailəyə həsr olunub. Yəni də onu əməlli öyrəndiyimə şübhə edirəm. Ya bəlkə bu sözləri söyləməklə haqsızlıq etmiş oluram? Bəlkə də...

Onu tanıdığım ilk gündən xarakterizə etməyə çalışacam, bəlkə bu mənə kömək edə.

İlk dəfə onu gördükdə, düzü, çox diqqətlə baxa bilməmişdim, utanmışdım, gözəlti baxmışdım, mənə xoş təsir bağışlamışdı. Ancaq ikinci dəfə görəndə mənə çox cazibəli göründü. Sadəliyi, zərif hərəkətləri, nüfuzedicə baxışı, yüngül yerışı diqqətimi cəlb etmiş, ürəyimə yatmışdı. Onunla maraqlanmağa başladım. Onunla yaxınlaşdıqca, söhbət etdikcə, onu daha yaxından tanıdıqca marağım böyüdü, məndə maraqdan fərqli nəşə yeni bir hissini əmələ gəldiyini gördüm. Bu hiss get-gedə gücləndi, get-gedə məni qoynuna aldı, həyəcana saldı.

Hər şeyi araşdırmaq adətim var, bunu mənə yaxşı tanıyan dostlarım bilirlər. Diqqətimi çəkən hər şeyin mənasını başa düşməyə, iç üzünü görməyə, hiss etməyə çalışıram, güclü və zəif tərəflərini, xoşuma gələn qeyd edir, iradəmi bildirirəm (çox zaman içimdə, öz-özümə). Ancaq Nailəni görəndə

o mənə

tamamilə məftun etmişdir.

elə bil ki, dəyişdim, gözümə ondan başqa heç nə görünmürdü, o mənə tamamilə məftun etmişdir. O, çox açıq ürəklidir, həyatını, demək olar ki, tamamilə mənə söylədi. Ata-ana və qardaş-bacıları, orta məktəb illəri və musiqi təhsili barədə danışdı. Bir dəfə anasının bir rəfiqəsi öz oğlu ilə qonaq gəlib, sən demə Nailəni oğlu ilə tanış etmək və qohum olmaq istəyirmiş. Daha bir dəfə gəlib fikirlərini açanda, Nailə anasına istəmədiyini bildirib. Oğlan xor kapellasında oxuyurmuş. Nailə gülə-gülə anasının sözlərini yada salırdı: "atası kommunist, anası kommunist, özü kapella, necə olur bu?" Nailədən "oğlan niyə xoşuna gəlmədi?" deyə soruşmuşdum, cavabı: "bilmirəm, heç ürəyimə yatmadı, tərbiyəli, sakit, amma qız kimi idi, gələcəyimi onunla təsəvvür edə bilmədim".

Bəlkə mən həddindən artıq xəyala qapılıram? Ancaq mənə belə gəlir ki, onda da mənə qarşı məndəki kimi yeni hiss yaranmışdır. Bu hiss onda da məndəki kimi qüvvətliymi? Bunu bilmirəm. Mənə həmişə düşündürən də, həmişə əzab verən də məhz bu sualdır. Onun mənə marağı nə dərəcədədir? Doğrudanmı onda mənə qarşı yaranan hiss saf və həqiqidir, bəlkə bu sadə xoş münasibət hissidir? Xasiyyətində bir cəhət mənə təəccübləndirir və onu axıracan başa düşməyimə mane olur – o, özünü mənə sevdirmək üçün qızlara xas olan heç bir üsuldan istifadə etmir, söz və hərəkətləri sadədir. Belə olan halda o, bir gün məndən rahatca ayrılmalı bilməzmi?

Бу hissə onda da məndəki kimi qüvvətliymi? Bunu bilmirəm.

Onun mənə məktub yazmaması yeni, daha xoşagəlməz fikirlərin başıma cəmləşməsinə səbəb olur. Neyləyəsan?

Onun mənə məktub yazmaması yeni, daha xoşagəlməz fikirlərin başıma cəmləşməsinə səbəb olur. Neyləyəsan?

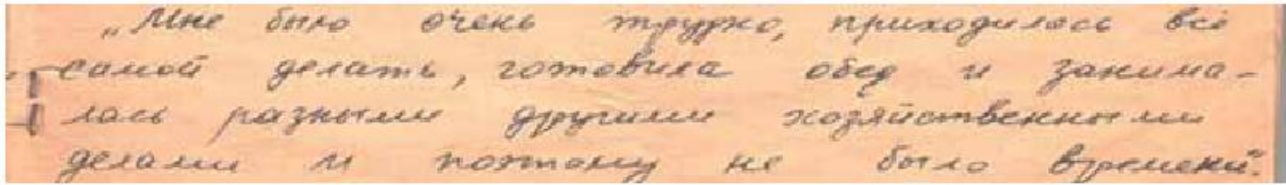
***

Nəhayət, çoxdan intizarla gözlədiyim məktub gəlib çıxdı (17.VII.69). Konvertin üstündə tanış xətti gördükdə mənə xoş bir təsir bürüdü. Elə bil bədənimdən isti bir cərəyan keçdi. Mənim ağıllı və qəşəng Nailəni Əlbəttə, çox adam inanmaz ki, mən bu iki vərəqəlik məktubu azı 13-14 dəfə oxudum. Ümumiyyətlə, sevincimin həddi-hüdudu yox idi. Ancaq əsasən rusca yazılmış bu məktubdakı bəzi sözlər mənə birtəhər görünürdü:

"İşim çox çətin idi, hər şeyi özüm etməyə məcbur idim, xörək hazırlayırdım və digər təsərrüfat işləri ilə məşğul olurdum və buna görə vaxtım qalmırdı".

Qeyd. Bu sözlər rusca yazılmışdı.

Əlbəttə, çox adam inanmaz ki, mən bu iki vərəqəlik məktubu azı 13-14 dəfə oxudum. Ümumiyyətlə, sevincimin həddi-hüdudu yox idi.

Cavab məktubumda onun bu sözlərini "hə, bildim, çox vacib işlərə görə məktub yazmayıbsan" deyə zarafatla özünə yazdım.

Mənə vəqzalda Göyüş müəllimlə rastlaşdığımızı, Göyüş müəllimin diqqətlə ona baxdığını yazmışdı. Görəsən, Göyüş müəllimin ona münasibəti necə olub, nə deyib, nə fikirləşib? Çox maraqlıdır. Heyif ki, İlyasın harada olduğunu bilmirəm, bilsəm məktub yazıb, əhvalatı öyrənərdim. Fəxrəddin haqqında yazdığı sözlər məni sevindirdi: "Fəxrəddin məni gözdən qoymurdu (molodets)". Sağ ol, əmioğlu!

İki-üç gün məktubun təsiri altında qaldım. Başımdakı xoşagəlməz şübhəli fikirlər isə yavaş-yavaş yox oldu.

Qeyd. Aşağıdakı hissəni rusca yazmışam. Şeir parçalarını olduğu kimi verirəm:
"Blok'un sözlərini təkrar etməyimizi istəməzdim:

*Была ты всех ярче, верней и прелестней,
Не кляни же меня, не кляни!
Мой поезд летит, как цыганская песня,
Как те невозвратные дни...*

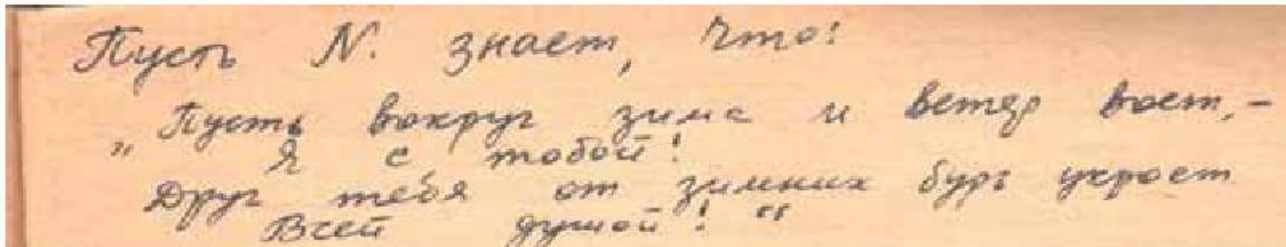
*Что было любимо, - всё мимо, мимо...
Впереди - неизвестность пути...
Благословенно, неизгладимо,
Невозвратимо... прости!*

Qoy Nailə bilsin ki:

*"Пусть вокруг зима и ветер воет, -
Я с тобой!
Друг тебя от зимних бурь укроет
Всей душой!"*

Qeyd. Bu, bir daha qeyd edirəm ki, "Gəncə lövhələri"ndəndir, Nailəyə yazdığım məktubdan deyil.

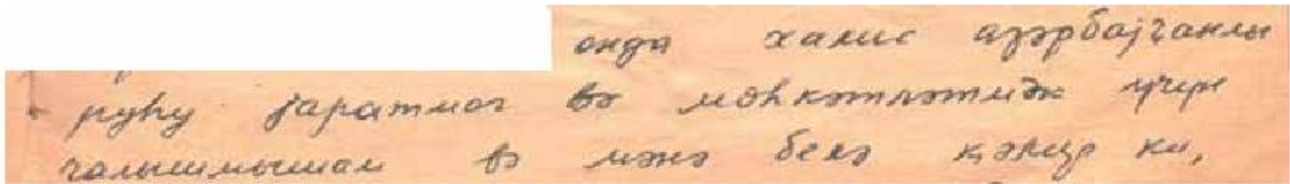
Qeyd. Təəssüf ki, Gəncə dövründə mənim Nailəyə yazdığım, və Nailənin mənə yazdığı məktublar qalmayıb.

Məni bir şey çox düşündürür. Azərbaycanlı olasan, ancaq Azərbaycan dilində məktub yazmağı bacarmayasan... Çox pis haldır. Mənim rus dilində məktub, xatirə və s. yazmağım başadüşüləndir, çünki mən bu şeyləri Azərbaycan dilində bacarıram və gələcək təhsilim naminə, ümumi savad naminə hər dənbir rus dilində yazmağım məqbuldur. Ancaq o, tərsinə... Eybi yoxdur, yəqin ki, ona az-çox təsir edə biləcəm. Bəlkə də o, heç fikir verməyib, mən hər vasitə ilə onda xalis azərbaycanlı ruhu yaratmaq və möhkəmlətmək üçün çalışmışam və mənə belə gəlir ki, "könlüm mənə deyir

ki", az da olsa, təsir edə bilmisəm... Əlbəttə, onun düşdüyü mühiti nəzərə aldıqda ona bəraət qazandırmaq lazımdır, qınamaq olmaz.

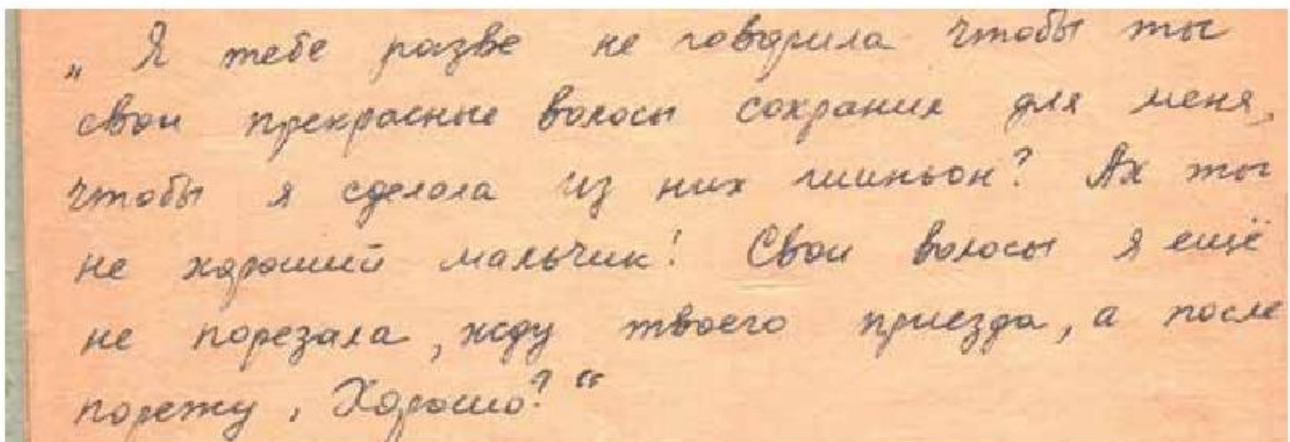

онда хамис азербайжанлы
руну жаратмос вэ мөһкөтлөтмиди үчир
галишмашал вэ мәнэ беге кәвир ки,

Məktubdan daha bir parça: "Məgər mən sənə deməmişdimmi öz gözəl saçlarını mənim üçün saxla ki, mən onlardan şinyon düzəldim. Ay səni, yaxşı oğlan deyilsən! Mən öz saçlarımı hələ kəsməmişəm, sənin gəlişini gözləyirəm, sonra kəsəcəm. Yaxşı?"

Qeyd. Bu sonuncu abzas (sətirbaşı) da məktubda rusca yazılıb.

Qeyd. Şinyon (fransızca: chignon) qadın saçlarının başın arxa tərəfində yığılmasıdır: bu, taxma saçlar vasitəsilə edilə bilər.

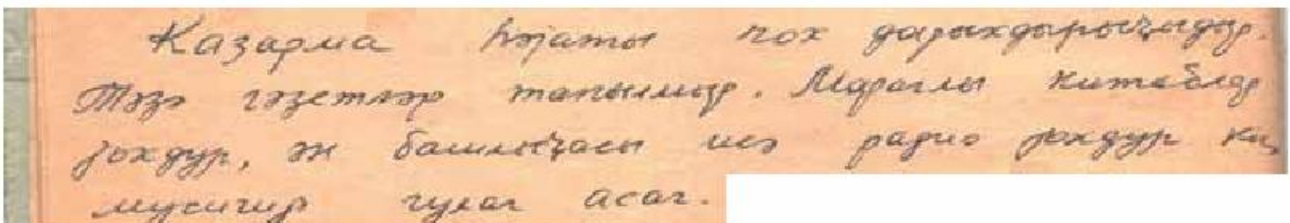

„ Я тебе разве не говорила чтобы ты
свои прекрасные волосы сохранила для меня,
чтобы я сделала из них шиньон? Ах ты
не хороший мальчик! Свои волосы я еще
не порезала, жду твоего приезда, а после
порезу, Хорошо? “

***

Kazarma həyatı çox darıxdırıcıdır. Təzə qəzetlər tapılmır. Maraqlı kitablar yoxdur, ən başlıcası isə radio yoxdur ki, musiqiyə qulaq asaq. Burada "Həyat, sən nə qəribəsən?" mahnısı dəbə düşüb, hamı əzbərləyib və demək olar ki, hamı oxuyur. Yaxşı mahnıdır:

Nə yaxın qonşu olduq bu dünyada,
Ayrı-ayrı doğulduq bu dünyada,
Axır gəlib bir olduq bu dünyada,
Ey həyat, sən nə qəribəsən!

Казарма həyatı çox darıxdırıcıdır.
Тəзə гəзетлэр тəпəнмир. Маракли китаблар
јохдур, эн башлијаси исэ радио јохдур ки,
мусикир кулақ асақ.

Ünümüyyətlə, musiqidən ecazkar qüvvə yoxdur. Musiqinin təsiri bu darıxdırıcı əsgərlik həyatında belə özünü göstərir. Hərbi marş çalınanda adamın ayaqları istər-istəməz yerə daha bərk toxunur, adam daha həvəslə addım atır.

Члудил, жетим, мушкетер с'закер цубва роз-
гун.

Hərbi taktika dərslərində həmişə çölə gedirik. Zəhləmizi töküblər. Azı 100-200 dəfə aşağıdakıları təkrar etmişik:

Rota komandirindən əmr aldıqdan sonra взвод komandirinin işi:

- 1) Məsələni aydınlaşdırmaq və vəziyyəti qiymətləndirmək;
  - 2) Qərar qəbul etmək;
  - 3) Döyüş əmri vermək;
- Və s. və s.

Qeyd. "Rota" kəlməsi ilə başlayan bu cümlələr orijinalda rusca yazılmışdır.

Работа командира взвода после полу-
чения приказа от командира роты:
1) Уяснить задачу и оценить обстановку
2) Принять решения
3) Отдать боевой приказ.
в с. в с.

İyulun 18-də hamama aparılmışdılar. Şəklimi aldım, bir təhər düşmüşəm, heç əsgərə oxşamır. Birini bu gün məktubla Nailəyə göndərdim, birini İsmixan, birini də Abbas Hüseynov aldı.

Hər şənbə və bazar günü bizi şəhərə buraxırlar. Vacib işimiz yoxdur. Gəzirik. Lenin meydanındaki park çox xoşuma gəlir. Nəhəng ağaclar... Sərin su... və şərq t. Yoldan keçənlər bizə baxır və deyirlər: Yazıq əsgərlər, heç olmasa burda iki-üç saat dincəlirlər. Trolleybusda bizim əvəzimizə bilet pulu ödəyirlər, biz ayrı-ayrılıqda pul almaq istəmirik. Yazıq əsgərlər! Yazıq əsgərlər!

Qeyd. Bu sonuncu abzas (sətirbaşı) orijinalda rusca yazılıb.

Qeyd. "şərq t." nə deməkdir? Dəqiq yadımda deyil. Hər halda "t" ilə başlayan xoş bir söz olsaydı, "təranə", "təravət" kimi, yaqin ki, onu tam yazardım. Bəlkə "şərq tualeti"?

Нерего делате. Тулло.

Огромное дерево... Холодная
вода... и восточной т.

Bəzi adamlar papiros çəkməsələr dura bilmirlər. Bəzi adamlar spirtli içki içməsələr dura bilmirlər. Mən isə... çay içməsəm, bir az çaysız qalsam o saat kefim pozulur, elə bil başım ağrıyır. Həm də mürebbəli çay ləzzət verir. Heyif ki, əsgərlikdə mürebbəli çay vermirlər, hər halda, Hamletin zövqünü nəzərə almaq lazım idi...

Qeyd. Cümlənin "hər halda" ilə başlayan son hissəsi rusca yazılıb.

Елм-
 Хан хэлси чэтэ жегэ жөжөгдү, ан 4 ар...
 Әлиндоки лимонары бурачмары.

***

24 iyul. Axşamüstü saat 6 idi. Oturub televiziya da futbola baxırdıq. Mənə dedilər ki, kimsə gəlib səni çağırır, geri döndüm və Mustafanı gördüm (əmioğlu). İçəri kazarmaya keçə bilmişdi. Kapitandan saat 10-a kimi icazə alıb, Mustafagilə getdik. Evdə yenə televiziya ya baxdıq, söhbət etdik və 8-9 stəkan... mürebbəli çay içdim. Ləzzət!!!

8-9 стжан... мүррөбәли
 чај ичдим. Ләззәт!!!

Həftənin 6-cı günü, iyulun 26-da bir günlük icazə (məzuniyyət) aldım və Mustafagilə getdim.

Qeyd. Mətnə rusca "суточное увольнение" yazılıb.

Evə yaxılaşanda gülüş səsi eşitdim. Kimi görsəm yaxşıdır? Fəxrəddin 2-3 yoldaşı ilə bərabər qabağıma qaçdılar. Sən demə, Fəxrəddin qatar ilə Bakıdan gəlib kəndə gedərkən, yolüstü Gəncədə düşüb. Xeyli söhbət etdik, adətımız üzrə zarafatlaşdıq. Axşam Fəxrəddini yola saldıq və gecəni Mustafagildə şən keçirdik. Bazar günü Mustafa və Ənvər işə getmədilər (ailədəki vəziyyət onlardan hər gün işləmək tələb edirdi...). Xeyli nərd oynadıq. Şəhəri gəzməyə çıxdıq. Mən əvvəlcə Mustafanın paltarlarından istifadə etdim, sonra Gəncəyə gələndə tanışlara verdiyim paltarlarımı alıb geyindim. Bazar günü axşam saat 9-da kazarmaya qayıtdım.

28 iyun. Nazimlə birlikdə gecə hasardan tullanıb şəhərə qaçdıq. Restoranda Nazim "pivələdi", mən çay içdim. Sonra küçə boyu mahnı oxuya-oxuya aşağı-yuxarı gəzdik. Gecə saat 12-də mahnı oxumağın öz ləzzəti var...

Qeyd. 1-ci dəftər burda bitir.

(2-ci dəftər)

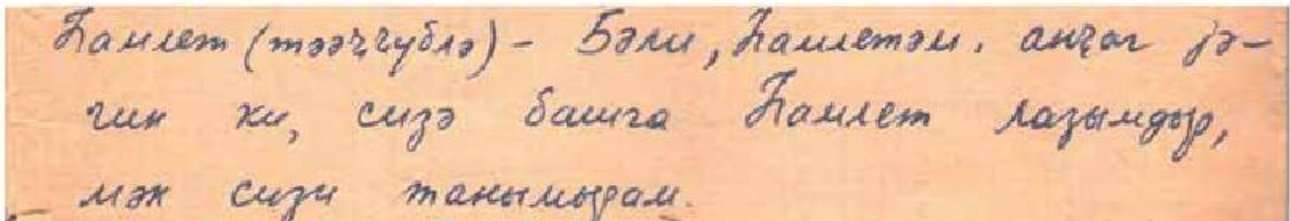
Кировобад лөвкәләри
 вә
 әскәрлик һәжәти
 Н. Усәев (2)
 ТЕТРАДЬ

Arada maraqlı bir əhvalat oldu. Axşamüstü yeməyə getmişdik. Uşaqlar bir kağız gətirib mənə verdilər ki, səni girişdə gözləyirlər. Kağıza Elməxan və mənim adım yazılmışdı. Hər ikimiz cəld qapıya doğru getdik. Orada tanış adam görmədik. Ancaq qapı ağzında iki kişi durub bizə baxırdı. O kişilərdən biri ilə (onu şərti olaraq İ adlandıraraq) mənim aramda komediyasayağı bir dialoq oldu:

–Hamlet: Bağışlayın, sizdən başqa burda kimsə varmı?

–İ: Xeyr, yoxdur. Siz Hamlet deyilsiniz ki?

–Hamlet (təəccüblə): Bəli, Hamletəm, ancaq yəqin ki, sizə başqa Hamlet lazımdır, mən sizi tanımıram.

–İ: Siz İsayev Hamlet Abdulla oğlu deyilsinizmi?

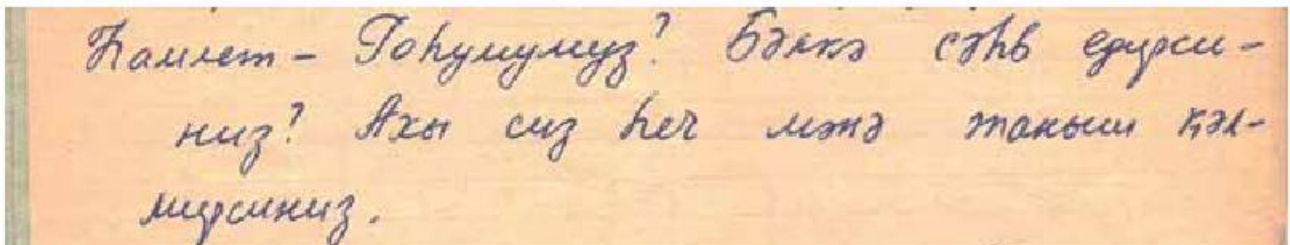
–Hamlet (çox təəccüblə və çaşqın halda): Bəli...

–İ: Onda gəlin tanış olaq.

–Onlar tanış olurlar. Məlum olur ki, İ dediyimiz adamın adı İsmayıldır.

–İsmayıl: Mən sizin qohumunuzam.

–Hamlet: Qohumumuz? Bəlkə səhv edirsiniz? Axı siz heç mənə tanış gəlmirsiniz.

–İsmayıl: Mən sizin təzə qohumlarınızdanam.

–Hamlet: Təzə? Düzü başa düşmürəm.

–İsmayıl: Mən Vaqifin nişanlandığı qızın əmisiyəm.

Yalnız bundan sonra hər şey mənə aydın oldu. Axı Vaqif (xalam oğlu) bu yaxınlarda gəncəli bir qızla nişanlandı. Deməli, İsmayıl dayı o qızın əmisidir. Sonrakı söhbətdən məlum oldu ki, İsmayıl dayı və daha bir neçə şəxs bizə gediblərmiş və orada atam paltarlarımdan bir dəstini onlarla göndərmiş ki, mənə çatdırsınlar.

***

29 iyun. Məmmədəli ilə birlikdə axşam saat 10-da hasardan düşüb qaçdıq, şəhərdə xeyli gəzdik. Geri qayıdanda məlum oldu ki, gecə saat 11:30-da podpolkovnik Yefremov hamının yerində olub-olmadığını yoxlamağa gəlib. Uşaqlar deyiblər ki, onlar hər ikisi gecə növbətçisidirlər. Bununla da Məmmədəlinin canı qurtarıb (mən doğrudan da növbətçi idim). 30 iyun yenidən gecə növbətçisi oldum, çünki Hüseynov Abbas xəstələndi və mən onun əvəzində durdum.

Qeyd. Mətnə növbətçi yerinə rusca “дневальное” termini yazılıb.

İradə insanın ən mühüm və ən səciyyəvi xüsusiyyətlərindən biridir. Güclü və ya zəif adam deyəndə, uyğun olaraq güclü iradəyə malik şəxs və ya zəif iradəli adam nəzərdə tutulur. İnsanın öz qarşısına qoyduğu məqsədə çatması üçün onun iradəli olması əsas və başlıca şərtidir. İnsan lazım olmayan, faydasız, hətta ona ziyan verən şeylərlə məşğul ola bilər. Bundan azad olmaq üçün o, güclü iradəyə malik olmalıdır. Xüsusilə məşğul olduğu zərərli şey şirnikdirici, xoşagələn olduqda düz yola qayıtmaq yolunda iradə çox böyük rol oynayır. Məsələn, bir adam möhkəm papiros çəkəndir

və bunun çox ziyanlı olduğunu başa düşür, amma papirosu tərgitməyi bacarmırsa, bu onun zəif iradəli adam olduğunu göstərir. Eyni sözləri spirtli içki və digər təhlükəli maddə düşkünləri üçün də demək olar.

бу оқу

Зәиф ирадәли адам олдуğunu көстәрүр.

Həyat çox mürəkkəb və çətin olduğuna görə insanların böyük əksəriyyəti, yəqin ki, nə vaxtsa, zəiflik göstərüb hansısa zərərli bir işə, bir oyuna baş qoşa bilər. İnsan həyatı heç də ancaq gözəlliklərdən ibarət olmur. İnsan həyatında iradənin zəif və ya möhkəm olduğu dövrlər bir-birini əvəz edə bilər. Yaxşı-pisi anlayıb pisi dəf etmək üçün tədbir görmək iradəli olmaq deməkdir. Özündə iradə yaratmaq özünütərbiyənin canıdır.

Atalar çox gözəl demişlər: "Yüz dəfə ölç, bir dəfə biç". Bu qısa kəlamda böyük həyat fəlsəfəsi ifadə olunmuşdur. Bu fəlsəfə hissiyata qarşı hərəkət etmə deyir. Fikirləş – et, edib fikirləşmə! Hissiyata tam tabe olub, ölçüb-biçmədən lazım olmayan bir iş görmək sonralar insana vicdan əzabı verə bilər. İradə insanın sonralar vicdan əzabı verə bilən cəzbedici, amma pis, zərərli vərdişlərlə mübarizəsi deməkdir.

Атлар çox gözəl demiшlər: "Yüz dəfə ölç, bir dəfə biç".

Hamlet, sənin iradənin qüvvətlidir mi? Yaxşı fikirləş. Həyatını kino lenti kimi gözlərin önündən keçir, böyük və gur həyatın olmasa da. Çatışmayan cəhətlərini düzəltməyə çalış. Çatışmayan cəhətləri azaltmağa, yox etməyə çalış, nə qədər çalışsan o qədər xeyri var, yolun o qədər uğurlu olar. Məncə hələlik mən o qədər də zəif iradəli deyiləm, dəmir iradəli olmasam da... İnsani münasibətlərdə özünə çox güvənib "mən bilirəm", "mən əminəm" demə, bu yolda mərc gəlib qalib gəlmək fikrindən çəkin, özünü göstərməyə can atma.

Гамлет, сәнин ирадәни қуvvәтлidir ми?
Тәхмин фикирләш.

Məncə hələlik mən o qədər də zəif iradəli deyiləm.

***

31 iyul. Atam gəldi. Mənə icazə aldım və axşama kimi bir yerdə olduq. Gecə atam Gəncədə qaldı və ertəsi gün mənə dörd günlük məzuniyyət ala bildi. 1 avqust axşam saat 7-də Gürcüstana, kəndimizə yola düşdük. Qatar (elektriçka) və avtobusa çatmadığımız üçün evimizə qədər taksi ilə getdik.

Doğma ev. Nə qədər şirin xatirələrim bu evlə bağlıdır. Ali təhsil almaq məni evimizdən aralamış, uzaq salmışdır. İlin 10 ayını Bakıda, cəmi 2 ayını isə evdə olmaq insafdandır mı? Evə gələndə qonaq kimi qarşılanmaq özü bir dərd. Əlimi bir şeyə vurmağa, bir iş görməyə qoymurlar, ye, yat, dincəl, gəz deyirlər...

Тәбиәтә еб. Нә гәрәп ширин тәтирләриң бу
евлә бағлағар.

Təbiətin çox qəribə qanunları var. Adam istədiyini, ürəyindən keçəni edə bilmir. Sənin çətinlik çəkdiyini, əldə edə bilmədiyini bir şey bu bərdə dərindən düşünməyən birinin qarşısına çıxır, onun malı olur... B. Vahabzadə bu məsələyə toxunub:

*Ey ana təbiət, de neçün-niyə
Gülün budağında tikan bitirdin?
Bulağın gözünü qotur keçiyə
Bulamq suyunu ceyrana verdin.*

Тәбиәттин гәх гәрәдә тәтирләриң бу.

Doğrudan da, cəmiyyətdə hər kəs özünə uyğun yer tutsaydı, özünə layiq bir yerdə olsaydı... Bu iş, yəqin ki, iradə, bəxt və ədalətə bağlıdır...

2 avqust. Atamla Rustavi şəhərinə getdik, "Volqa" maşınımızın bəzi yerlərini düzəltmək lazım imiş. Axşamüstü Alının yeni düzəldilmiş baş daşını görmək üçün qəbristanlığa getdik. Vəfasız dünya... Başım dumanlanır, gözüm yaşla dolur. Göz yaşı içdəki yanğının, hüznün üzə çıxmasıdır. Heç nə təsəlli verə bilmir. Öz-özümə fikirləşirəm: nə olaydı adam öz həyatından başqasına pay verə biləydi. Alını xilas etmək üçün hər şeyə gedərdim. Heyhat, bu mümkün deyil.

гәбристианлығы кетдик. Вәфасыз дунја!...
Башың думанлақу, көзүң яшма долур.

Gecə yuxumda gördüm ki, o dirilib, evə gəlib, hamı mat qalıb, mənim isə sevincdən gözlərimdən yaş axır və çığıra-çığıra deyirəm: gördünüzümü, mən sizə dedim ki, o ölməmişdir. Yuxudan qalxanda gördüm ki, doğrudan da ağlamışam, yadıgım yaş olub. O gecə dəli kimi olmuşdum, yata bilmirdim.

Qeyd. Alı mənim mamam (bibim) oğlu idi. Atası 1941-ci ildə savaşa getmiş və qayıtmamışdı. Onu və bacısı Mehribanı atam saxlamış, böyütmüşdü. Onları, uyğun olaraq, böyük qardaşım və böyük bacım sayırdım. Alı çox gənc yaşında xəstələnib vəfat etdi. Ona aid "Tez sönən şölə" adlı xatirə yazmışam.

О кәгә дәли киши олмуғдуң. Тата бу
мүрдүң...

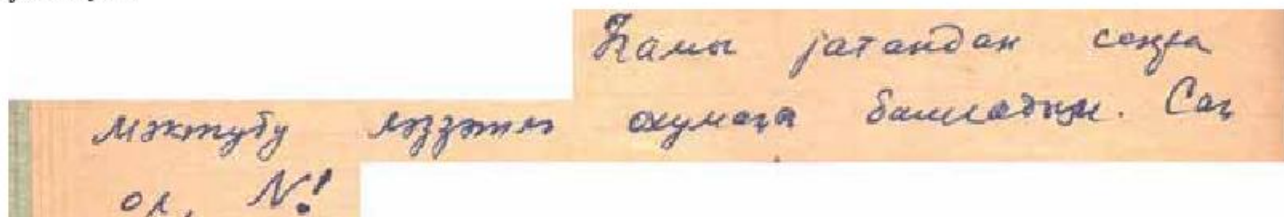
3 avqust. Səhər atamla Tbilisiyə getdik, bizimlə gedən qadınlar bazarda satışla məşğul oldular, mən isə şəhəri gəzdim. Bəxtiyara zəng etdik, ancaq cavab ala bilmədik.

4 avqust. Tbilisi-Akstafa, sonra isə Akstafa-Bakı qatarına minərək, axşam saat 10-da Gəncəyə çatdım. Kazarmada dost-yoldaşlar qarşıladı. Abbas Əzimovla bərabər Xaçaturyan üçün göndərilmiş meyvələri apardıq və sonra restorana getdik. Gecə kazarmaya qayıdanda Lenin otağında Elmxan, Hüseyn, Məmmədağa, Abbas və mən gətirdiyim yeməklərin üstünə cumduq.

***

Gecəyarı Elmxan "yoldaş Əsgərli"nin məktubunu mənə verdi. Hamı yatandan sonra məktubu ləzzətlə oxumağa başladım. Sağ ol, Nailə! Məktubun əsas hissəsini əməlli-başlı Azərbaycan dilində

yazmışdı.

Budur bəzi parçalar:

"...Nə yaxşı olardı bir az, "bir damcı" yağış yağaydı, mən də dayanaydım həyətdə, əllərimi yuxarı qaldırıb yağışa sevinəydim. Görürsən, yavaş-yavaş yazıçı oluram. Deyəsən səndən keçir".

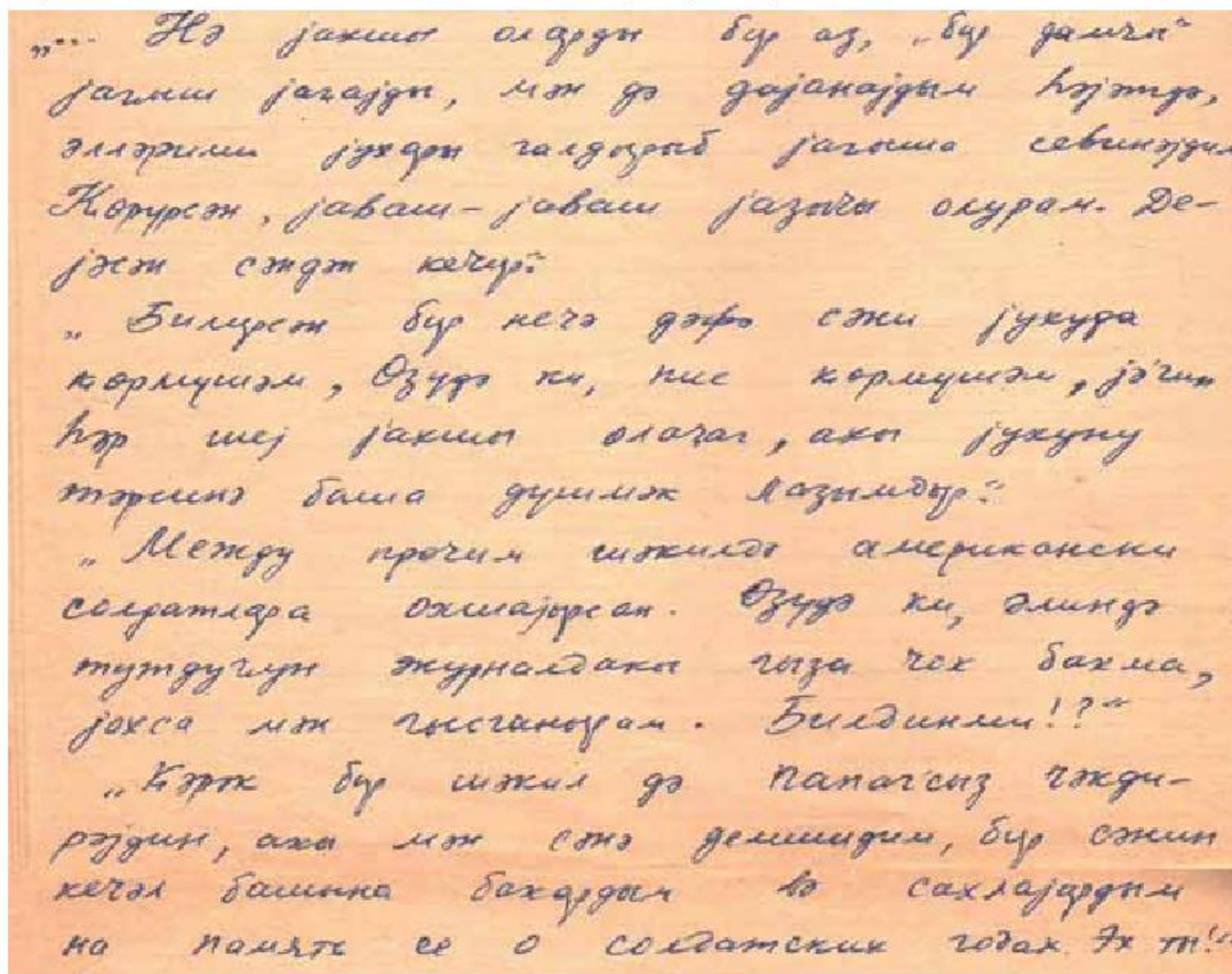
"Bilirsən, bir neçə dəfə səni yuxuda görmüşəm, özü də ki, pis görmüşəm, yəqin hər şey yaxşı olacaq, axı yuxunu tərsinə başa düşmək lazımdır".

"Mejdu proçim, şəkildə amerikanski soldatlara oxşayırsan. Özü də ki, əlində tutduğun jurnaldakı qıza çox baxma, yoxsa mən qısqanıram. Bildinmi?!"

"Gərək bir şəkil də paraqsız çəkdirəydin, axı mən sənə demişdim, bir sənin keçəl başına baxardım və saxlayardın na pamyat` ee o soldatskix qodax. Ex ti!"

"Sən məni bağışla, yəqin ki, Azərbaycan dilində yazanda çox səhv buraxıram. Nu niçeqo, pravda? Samoye qlavnoye ya znayu, çto ti menya ponimayeş'" və s. və s.

Qeyd. Göründüyü kimi məktubda bəzi rusca ifadələr işlədilmişdi. "Между прочим" (öz aramızdır), "На память ее о солдатских годах. Эх, ты!" (Əsgərlik illərində ondan xatirə kimi. Ay səni!), "Ничего, правда? Самое главное я знаю, что ты меня понимаешь" (Eybi yoxdur, elə deyilmi? Ən başlıcası mən bilirəm ki, sən məni başa düşürsən).

«Сәт мәтәи бағиһиә рәғиһи ки, ағзәбәјҗәһи
дүһиңдә рәзәндә тәһ сәһв бунәхәрәһи. Нү
һиҗәһи һәрәһи? Сәһвә һәһвәһи һи һиһәһи
тә һиһәһи һиһәһи» в. с. в. с.

Ümumiyyətlə, səmimi yazılmış bu məktub məni çox sevindirdi, mənə xüsusi zövq verdi. Elə bil əvvəlki məktubuna görə giley-güzarımı eşitmişdi. Mənim Nailəm!..

Etimad gözəl şeydir! Etimad göstərdiyin adam çox zaman etimadı doğrultmağa çalışar və sənə məhəbbəti, hörməti artır.

Etimad gözəl şeydir!

Ümumiyyətlə, etimad insan xarakterinin yaxşı keyfiyyətidir. Bu doğrudur, amma kimə, hansı işdə etimad – bunu bilmək lazımdır. Budur işin mahiyyəti!

Qeyd. Bu sonuncu abzas (sətirbaşı) orijinalda rusca yazılıb.

Öz-özümə fikirləşirəm və görürəm ki, mənim Nailəyə etimadım az olub. Hətta bunu onun üzünə qarşı neçə dəfə demişəm. Necə səhv etdiyimi indi başa düşürəm. Ancaq... O da bir qədər günahkardır. Mənim etimadsızlığım ona heç təsir etmirdi, hətta gülüb zarafata salırdı: "görürsənmi, deməli mənə inanmaq lazım deyil" və i. a. Bu isə mənim xoşuma gəlmir. Adamın özünü şübhəli aparması yaxşı deyil. Qarşılıqlı hörmət və məhəbbət olan şəxslər arasında şübhə olmamalıdır, daha doğrusu, şübhə üçün əsas olmamalıdır.

Qeyd. Adətən, qız özünü sevdirmək üçün oğlanın fikirlərini duymaq və onlara uyğunlaşmağa çalışır. Mən belə görmüş, eşitmiş və oxumuşdum. Bir qədər sonra anladım ki, Nailədə xoşa gəlmək üçün xüsusi addımlar atmaq, özünü daha şirin göstərmək məharəti yoxdur, fəndgirlik ona yad idi. Nailə inanılmaz dərəcədə təbii idi, olduğu kimi görünürdü, göründüyü kimi vardı.

Mənim etimadsızlığım ona heç təsir
etmirdi. Hətta gülüb zarafata salırdı:
"Görürsənmi, deməli mənə inanmaq lazım
deyil. və i. a."

Doğruçuluq insanın ən gözəl sifətlərindən biridir. Yalanlardan uzaq dur! Hamlet, səninlə yoldaşların arasında, səninlə təmasda olduğun bütün adamlar arasında yalan olmasın.

Talantıңа далой!

Nailə ilə münasibətdə daha saf olmağa çalış. Bu səni başa düşməkdə ona kömək edər.

***

(Ardı gələn nömrədə)